

**URBÁŘ MĚSTA A PANSTVÍ HEŘMANŮV MĚSTEC
Z ROKU 1572**

Petr VOREL

Malebné městečko Heřmanův Městec na Chrudimsku, dnes obecně zvané "Heřmaňák", se vždy předposlední srpnový víkend stává shromaždištěm lidu z širokého okolí. Přijíždějí na zdejší tradiční a vyhlášenou pouť. Málokdo z návštěvníků, krom snad domácích, přitom ví, že termín dnešních pouťových radovánek byl dán již v dávné minulosti a vychází z patrocina zdejšího farního kostela, zasvěceného sv. Bartoloměji (svátek 24. srpna).

Byly však doby, kdy Heřmanův Městec hrál z hlediska hospodářského a společenského významnější roli než dnes a lid obecný se sem sjížděl častěji, než jen o oněch srpnových dnech.

Díky výhodné poloze na samém úpatí Železných hor, na rozhraní mezi obilnářským Polabím a výběžkem rudonosného masívu, zde na spojnici mezi blízkými královskými městy Chrudimí a Čáslaví již v první polovině 14.století vzniklo sídliště městského typu. Po své tehdejší vrchnosti, Heřmanovi z Mrdic, získalo jak jméno, tak městský znak - zelené lekní v modrém poli. Později, od počátku 15.století, byly osudy Heřmanova Městce řadu let spojeny s nedalekým hradem Lichnicí (Lichtmburkem) za Jana Městeckého z Opočna (1422-1429) a Jana Hertvíka z Rušinova (1429-1455). Od poloviny 15.století patřilo městečko Heřmanův Městec s širokým okolím dlouhá desetiletí rodu Trčků z Lípy (asi 1457-1538), kteří jej od sklonku 15.století několik desetiletí též spravovali z lichnického hradu, a to až do rozdělení rodového majetku v roce 1534. Tehdy připadlo městecké panství jako součást vlašimského podílu Zdeňkovi Trčkovi z Lípy, který jej však ještě téhož roku postoupil svému lipnickému strýci Janu Trčkovi.

Jan Trčka od většího pozemkového komplexu část majetku (s centrem v Heřmanově Městci) vyčlenil a roku 1538 prodal bratřím Burianovi a Zikmundovi Andělům z Ronovce. Ti jej spojili se svým starším statkem v sousedních Morašicích. V roce 1541 se rozdělili a Heřmanův Městec s okolními vesnicemi připadl Zikmundovi Andělovi z Ronovce. Za aktivní účast ve stavovském povstání v roce 1547 byl Zikmund Anděl odsouzen k peněžité pokutě a jeho stávající pozemkový majetek (panství Heřmanův Městec) bylo ze zboží alodního (svobodného) změněno v manství. Proto po jeho smrti (+1571), neboť zanechal po sobě jen dcery, nikoli syna, připadlo heřmanoměstecké panství jako odumřelé léno panovníkovi. Úředníci české komory, zastupující v této záležitosti císaře Maxmiliána II., pověřili správou městeckého panství hejtmana sousedního komorního panství Pardubice Jiřka Adlspacha z Damsdorfu. Na příkaz komory pak Jiřík městecké panství po šesti letech prodal (1577) bratřím Janovi, Jiříkovi a Vilémovi Oprštorfům z Dubu za 15 000 kop gr.čes. Po Oprštorfech (1577-1591) drželi Městec Žerotínové (1591-1611), po nich Berkové z Dubé (1611-1661), pak dlouhá léta Šporkové (1661-1794), poté páni z Greiffenklau (1794-1828) a nakonec Kinští (od 1828), jimž místní zámek náležel až do konfiskace roku 1945. Základem městeckého panství, jak jej známe v 17.-19.století, bylo ono zboží, jenž se podařilo za tři desetiletí let (1541-1571) nashromáždit Zikmundovi Andělovi z

Ronovce. Po jeho smrti se sice panství rozdělilo na manskou a alodní část, přičemž obě připadly jiným majitelům, v roce 1608 však došlo k jejich opětovnému spojení (přikoupení statku Stolany). Od poloviny 17.století (přikoupení statku Morašice r.1661) až do konce feudálního velkostatku (1848) se pak rozsah panství Heřmanův Městec nijak zásadně nezměnil.¹⁾

Starší knihy a spisový materiál velkostatku Heřmanův Městec vzaly zřejmě za své během třicetileté války, neboť příslušný fond neobsahuje původní předbělohorské prameny. Nejstarším dochovaným zdrojem informací je zde až velmi podrobný urbář panství z roku 1658, obsahující i retrospektivní pohled do vývoje majetkové držby (odkazy zřejmě na nedochovaný urbář z roku 1590) a opisy starších listin od poloviny 15.století (převážně z archivu města Heřmanův Městec).²⁾

Tím cennější je pro poznání předbělohorského Heřmanova Městce a příslušného panství urbář, uložený ve Státním ústředním archivu v Praze a starší literatuře neznámý.³⁾ Vznikl v době, kdy městecké panství bylo po smrti Zikmunda Anděla a po propadnutí jeho manského zboží spravováno pardubickým hejtmanem (1571-1577). Komora vydala příkaz připravit urbář městeckého zboží a několika vsí na okraji pardubického panství jako podklad pro výpočet jejich hodnoty a majetek nabídnout k prodeji. Za získané prostředky měl hejtman pardubické panství rozšířit přikoupením vsí v sousedství jeho severovýchodní lesnaté části, aby se zvětšil rozsah lesů, využívaných císařským dvorem k oblíbeným honitbám, a aby se zamezilo lesnímu pychu ze strany těch sousedních statků, které mají s pardubickým panstvím společnou hranici uvnitř lesa.⁴⁾

Urbář je datován rokem 1572 a nese název: "... *Vejpis platův stálých a všelijakých případností panství městeckého a některých vesnic k panství konětickohorskému a pardubskému náležejících 1572...*". Tvoří jej celkem třicet papírových listů běžného formátu (21 x 31,5 cm), foliovaných v příslušném fasciklu jako listy 69 až 98.

Na fol.69-88 je uvedeno stávající příslušenství panství Heřmanův Městec: fol.69-74: město Heřmanův Městec ("*...město Městec Heřmanův...*"), renta; fol.75 tamtéž běžné platy (pivovary, masné krámy, podruzi, Židé); fol.75v prázdné; fol.76-82v renta ze vsí Klešice, Chotěnice, Radlín, Zdechovičky, Ouherčice, Dolany, Dlubyně, Nerozhovičky, Kostelec s podacím kostelním, Načešice; fol.83: renta

ze vsi Vlastějov a nájem dvou dvorů; fol.83v-84 renta z části vsi Licomělice ("...*Wiczomielicze...*") a Raškovice; fol.84v prázdné; fol.85-85v lesy na městeckém panství; fol.86-87 rybníky na městeckém panství; fol.87v-88 poplužní dvůr v Klešicích.

Zbytek svazku tvoří samostatnou složku, nazvanou "... *Vejpis platův stálých a všelijakých příslušností některých vesnic k panství Kunětická hora a Pardubice náležejících...*". Na fol. 89-98 jsou zde uvedeny údaje pro vsi Roudnice, Stolany, Kojice, Vinařice, Škudly a Jankovice, nabízené k prodeji společně s městeckým panstvím. Kromě Stolán, které v letech 1550-1568 držel Zikmundův bratr Burian, jde u všech ostatních vsí o výpisy z urbáře pardubického panství z roku 1563 a pro potřebu tohoto článku jejich obsah nepovažuji za důležitý. Ostatně skutečně prodány z nich byly pouze Stolany, a to ve stejném roce, jako městecké zboží (1577), byl jinému zájemci. V případě Stolán je ovšem situace jiná. Do poloviny 16. století náležely k pardubickému panství a mají zde své záznamy jak v patrimoniálních knihách, tak v urbářích. Potom však celé století prameny z velkostatkových fondů prakticky chybí, a to až do urbáře z roku 1658, kdy již byly Stolany součástí heřmanoměsteckého panství. Proto mají pro nás údaje z urbáře z roku 1572 i pro Stolany důležitou vypovídací hodnotu⁵⁾.

Hlavním údajem, který měl urbář v roce 1572 zachytit, byl rozsah feudální renty, z jejíž výše pak měl být vypočten základ hodnoty majetku. Vzhledem ke skutečnosti, že Jiřík Adlspach rozhodně nesohlasil s prodejem heřmanoměsteckého panství i dalších uvedených vsí, lze mít za to, že do urbáře dal zapsat jen ono nezbytně nutné příslušenství majetku; aby vyhověl rozkazu z komory, ale aby se hodnota městeckého panství zdála co nejnižší. Tím si lze vysvětlit i fakt, že do urbáře neuvedl hodnotu dvorů na panství. Příliš mnoho pramenů, s nimiž bychom mohli obsah urbáře z roku 1572 konfrontovat, nemáme k dispozici. Snad jen taxu panství, zhotovenou při prodeji roku 1577.⁶⁾ Úředníci komory se tak mohli z urbáře roku 1572 dozvědět sice poměrně přesně výši úroků (ročně celkem 271 kop 50, 5 groše 1 denár; v roce 1577 jen o málo nižší v důsledku zmenšení o rentu z jednoho gruntu, připojeného r.1572 ke klešickému dvoru,⁷⁾ celkem 269 kop 8 gr. 1,5 denáru čes.) i robotní a naturální renty (r.1577 31,5 dne ženné roboty, 60 vajec 26 slepic). Zcela matoucí je však urbář v případě poplužních dvorů. Uvádí jen dvůr klešický s výměrou osívaných polí (v roce 1577 byla cena tohoto dvora odhadnuta na 2000 kop gr.čes., ale to již byl původní dvůr z r.1572 spojen s dalším gruntem ve vsi), ale další dva dvory přechází jen zmínkou o

jejich nájmu za 25 kop. Šlo o dvůr Vlastějovský ve vsi Vlastějově a o dvůr Nový u Heřmanova Městce, oba měl tehdy skrze zprostředkování Adlspachovo pronajaty pardubický měšťan Jakub Prachatický.⁸⁾ Hodnota obou dvorů byla však podstatně vyšší, než event. výpočet tržní ceny 25 kop běžného příjmu (dvacetinásobek, tj. 500 kop gr.čes.).⁹⁾ Z dvou podacích kostelních uvedl Adlspach jen podací kostelecké v hodnotě 50 kop, neuvedl podací městecké v téže hodnotě. Navíc pak urbář vůbec neevidoval dům ve městě, dvůr a pivovar, vše v Heřmanově Městci. Tuto skutečnost si lze vysvětlit snad pouze tak, že šlo o majetek ve městě, evidovaný v městských trhových knihách (?) a tudíž nespádající do královské manské odúmrťi (k tomu podrobněji níže).

Srovnání údajů z roku 1572 a 1577 s mladším dochovaným urbářem z roku 1658 umožňuje sledovat změny, ke kterým během oněch více než osmi desítek let došlo. Mladší urbář zaznamenává jednak aktuální údaje k roku 1658 (renta, výměra pozemků, cena, za kterou byl objekt naposledy převáděn aj.), jednak i jméno hospodáře ve starším časovém horizontu, který by měl dle později dopsané poznámky na titulním listu odpovídat nedochovanému urbáři z roku 1590. Tato datace je přijatelná - v době před prodejem panství (1591) se zpravidla zhotovoval nový urbář. Časový odstup necelé jedné generace (1572-1590) není ještě tak příliš velký, abychom se na mnoha usedlostech v jednotlivých vsích nesetkávali nejen s týmž příjmením (usedlosti přecházely nejčastěji z otců na syny), ale ještě i se shodnými hospodáři. Zvláště pro vesnice na panství, kde archiválie z doby před rokem 1658 chybějí, je možnost tohoto srovnání a stotožnění jednotlivých usedlostí velmi cenná. Ale i v případě Heřmanova Městce, kde městské trhové knihy poskytují dostatečnou pramennou oporu, je pro rekonstrukci intravilánu města takový přehled majitelů usedlostí ve tří časových vrstvách (1572, 1590, 1658) neocenitelnou pomůckou. Tím spíše, že narozdíl od vesnic došlo uvnitř města k mnoha změnám ve výši stálých platů. Zhodnocení tohoto vývoje však není možné provést bez rozboru městských trhových knih.

Urbář z roku 1572 nám ale poskytuje nejen údaje o aktuální výši vrchnostenských příjmů z daného panství a o jménech hospodářů, vlastnicích tehdy jednotlivé usedlosti, byl i tato informace má pro zkoumání historického vývoje daného regionu značnou hodnotu. Přináší i další argumenty do diskuse o složitějších otázkách, jakými

jsou v tomto případě změny v pozemkové držbě v rámci sledované oblasti, otázka společensko - právního statutu Heřmanova Městce a nejasnosti okolo stavby zámecké budovy v Heřmanově Městci ve druhé polovině 16.století.

* * *

První otázkou, kterou existence zmíněného urbáře nastoluje, je vlastní rozsah heřmanoměstského statku v oné době. Starší literatura je v tomto směru dosti nepřesná a zavádějící, a to díky nepřehledné majetkové situaci, jenž se zde v polovině 16.století vytvořila. Stručně si tedy zrekapitulujme vývoj majetkové držby na Městecku v době Andělů z Ronovce:

Po smrti Hynka Anděla z Ronovce (+ před 1528) se pozůstali tři synové rozdělili o majetek. Nejstarší Achylles převzal hrádek Frymburk u Nového Města nad Metují, mladší bratři Burian a Zikmund zdědili statek Morašice u Chrudimě, který kdysi získal již jejich dědeček Jan. Morašicemi vládli v sourozeneckém nedflu a společně přikupovali další majetek. Tak společně koupili 19.prosince 1538 za 6500 kop gr.čes. od Jana Trčky z Lípy městečko Heřmanův Městec, ležící v těsném sousedství jejich Morašic, a jedenáct okolních vsí či jejich částí: Klešice, Lány, Radlín, Ouherčice, Zdechovičky, Nerozhovice, Kostelec, Načešice, Chotěnice, Vícemilice a Raškoviice.

Až roku 1541 mladší Zikmund obeslal staršího Buriana k zemskému soudu, aby mu vydal ze společného majetku jeho díl. Rozdělili se tak, že Burian si ponechal otcovské Morašice (tvrz, dvůr, pivovar a ves Morašice, ves Třibřichy, části vsí Rozhovice, Bylany, Dřenice, k nim ves Lány od městeckého zboží). Burian navíc sám držel statek Stolany (ves Stolany a část Čejkovic) a majetek v Chrudimi. Po třech letech (1544) však Burian Morašice za 3000 kop gr.čes. prodal Mikulášovi Štítnému ze Štítného, krátce poté i Stolany zpět Pernštejnům (1546). V té době držel snad jen dvůr v Chrudimi, který si při městě zakoupil. V roce 1550 Stolany znovu získal zápisem v dluhu od synů Jana z Pernštejna a na zdejší tvrzi dožil až do své smrti (1568). Stolanský statek (jakožto zápisný majetek někdejšího opatovického kláštera) připadl panovníkovi a byl připojen k pardubickému panství. Setkáváme se s ním i v našem urbáři, kdy jsou Stolany nabízeny jako jedna ze vsí pardubického panství k odprodeji.

Mladší bratr Zikmund se v roce 1541 ujal panství Heřmanův Městec (v rozsahu jako roku 1538, bez vsi Lány, navíc se vsí Třebosice, připojenou od staršího morašického statku). Rozdělení majetku nepochybně časově souviselo s prvním Zikmundovým sňatkem s Kateřinou Sudovou z Řenec. I z toho důvodu zřejmě k městeckému zboží náležela několik kilometrů vzdálená ves Třebosice, na níž zapsal novomanžel roku 1542 své ženě věno 750 kop gr.čes. V roce 1546 ještě k třebosické enklávě Zikmund přikoupil za 500 kop gr.čes. ves Popkoviice.¹⁰⁾

Zikmund již od mládí vystupoval jako aktivní člen stavovské obce. Často býval jmenován za rytířský stav do funkce hejtmana chrudimského kraje a k tomu došlo i krátce před stavovským povstáním roku 1547, během kterého stál v protihabsburském táboře. Po porážce povstání byl vyšetřován a krátce vězněn, zbaven hejtmanské funkce, odsouzen ke značné peněžité pokutě 2000 kop gr.čes. a jeho alodní majetek byl učiněn manstvím.¹¹⁾

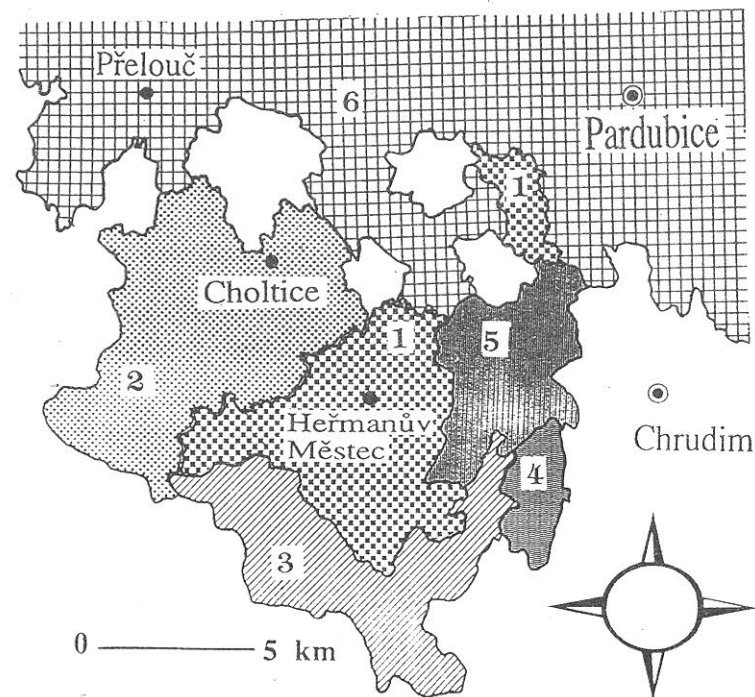

I Zikmund Anděl zřejmě usiloval o to, aby jeho městecké panství bylo později znovu učiněno zbožím svobodným, což se podařilo několika podobně potrestaným feudálům. V dané situaci mohl hledat podporu u člena soudního tribunálu z roku 1547, královského podkomořího Jiříka Gerštorfa z Gerštorfu. Jiřík v té době již několik let sídlil na sousedním choltickém zámku¹²⁾ a z pozdějších dokladů je zřejmé, že oba spolu vycházeli poměrně přátelsky. Ostatně znali se již řadu let, neboť Gerštorf někdy na přelomu dvacátých a třicátých let koupil od bratří Andělů (zřejmě ještě před majetkovým "oddělením" nejstaršího Achylla) statek Žireč na Hradecku, kde Gerštorf sídlil několik let před svým příchodem na Choltice. Velmi úzkým kontaktům mezi oběma sousedními rodinami nasvědčuje i fakt, že Jiříkův mladší syn Bernard Gerštorf se později (po roce 1552, snad 1555?) oženil se Zikmundovou dcerou Annou z Ronovce.

Lze se domnívat, že s podporou královského podkomořího a jistou sumou peněz, určenou správným úředníkům, by se zmíněná transakce mohla za jistých okolností podařit. Alodizace statků, přeměněných v léna po roce 1547, většinou probíhala až v druhé generaci - synové přešli po otci manství, jenž jim bylo za určitou částku zpět prohlášeno za svobodné zboží.¹³⁾ Zikmund Anděl se však, pokud víme, od Kateřiny z Řenec syna nedočkal a sousto jeho dosti rozlehlého panství bylo příliš lákavé, než aby mohl očekávat vstřícný postoj u královských úřadů. Při zachování statu quo se totiž automaticky očekával po případné Zikmundově smrti přechod majetku jakožto "odumřelého léna" (neboť neměl synů) na panovníka. Tím spíše, že v roce 1560 císař Ferdinand pro svého následníka Maxmiliána zakoupil od zadluženého Jaroslava z Pernštejna sousední pardubické panství.¹⁴⁾ Protože i Jiřík Gerštorf mezi tím zemřel (1558), nemohl Zikmund již okolo roku 1560 očekávat, že se mu kdy podaří Heřmanův Městec získat zpět do dědičné držby.

Zařídil se tedy jinak. V roce 1563 zakoupil alodní statek Chotěšice na Poděbradsku a v téže době se podruhé oženil s Magdalenou, dcerou Jiříka Beřkovského z Šebířova.¹⁵⁾ Ani s ní se nakonec nedočkal syna, jen dvou dcer. Po druhé svatbě a po nabytí alodního pozemkového majetku se ale Zikmund usiloval o jistější hmotné zabezpečení potomstva z tohoto sňatku, neboť samotné Chotěšice pro svůj nevelký rozsah takovou záruku neskýtaly a na manské městecké panství se do budoucna nedalo plně spolehnout. Zikmund tedy dal v deskách zemských zaknihovat starší koupi třinácti vesnic u Heřmanova Městce, provedenou již před několika lety, snad v souvislosti se svatbou nejstarší Zikmundovy dcery Anny: V pátek 15. listopadu 1555 uzavřeli spolu Zikmund Anděl a Bernard Gerštorf smlouvu blíže neurčeného obsahu. O několik měsíců později, 17. března 1556, koupil Bernard od Viléma Trčky z Lípy za 3000 kop gr.čes. ucelený pozemkový majetek, od jihu sousedící jak s gerštorfským svojšicko-choltickým panstvím, tak s panstvím městeckým. Šlo o třináct vsí v Železných horách: Skupice, Janovice, Zbyhněvice, Chrbokov, Cítkov, Sušice, Vyžice, Slavkovice, Hody, Prachovice, Tasovice, Vápenný Podol a Nutice. Hned po získání Chotěšic (1563) však Zikmund Bernarda obeslal k zemskému soudu, aby mu dle znění jejich blíže necitované smlouvy z roku 1555 ony vesnice vložil do desk zemských. To se stalo v pondělí 18. března 1566, kdy mu Bernard v dluhu 3000 kop gr.čes. oněch jedenáct vsí zápisem do desk zemských postoupil.¹⁶⁾

FEUDÁLNÍ PANSTVÍ V OKOLÍ HEŘMANOVA MĚSTCE r.1557

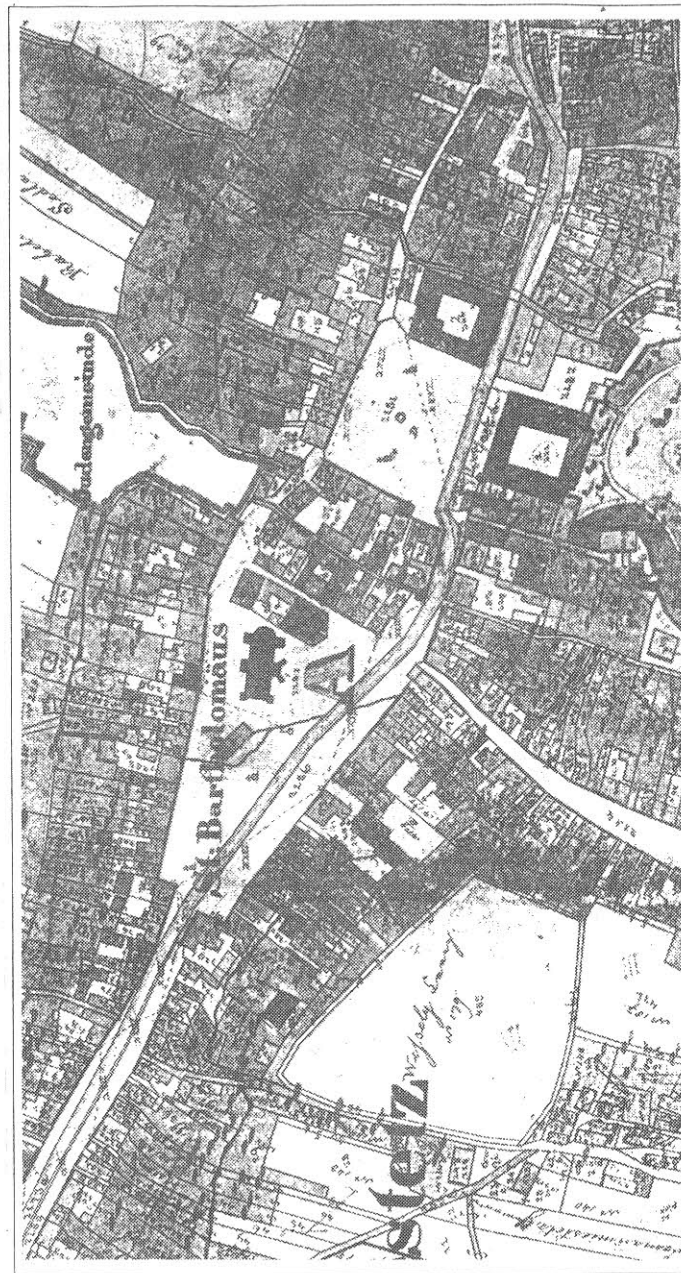

1. Heř. Městec (Zikmund Anděl z Ronovce)
2. Choltice (Jiří Gerštorf z Gerštorfu)
3. horské vsi (Bernard Gerštorf z Gerštorfu)
4. Stolany (Burian Anděl z Ronovce)
5. Morašice (Petr Hamza ze Zábědovic)
6. Pardubice - část (Jaroslav z Pernštejna)

Okolnosti nasvědčují tomu, že koupě z roku 1556 byla provedena za Zikmundovy peníze, nakonec šlo o dohodu mezi tchánem a zetěm. Za situace, kdy Zikmund neměl syny, by pak takový majetek stejně dědily dcery, tedy i Bernardova manželka. Po Zikmundově druhém sňatku a v souvislosti s očekáváním dalších potomků (byť nakonec také dcer) se situace podstatně změnila. Zikmund dal tedy držbu oněch vsí na základě vzájemných smluv převést na sebe a zajistil tak nakonec jejich dědičnost pro děti z druhého manželství (nejstarší Anna byla "oddělena" věnem a druhá dcera z prvního manželství Salomena zemřela neptovdána). I když se oněch třináct vesnic přímo přimykalo k heřmanoměsteckému panství a byly odtud v době Zikmundově nepochybně spravovány, šlo o majetek v dědičné držbě, nikoli manství. Tento dvojí charakter městeckého zboží zůstal respektován i po Zikmundově smrti. V roce 1571 připadlo léno Heřmanův Městec panovníkovi a ony vsi v Železných horách (a samozřejmě i Chotěšice) zdědily dcery z druhého manželství, Alžběta a Kateřina. Protože byly tehdy (a ještě i roku 1574) nezletilé, spravoval sirotčí majetek z blízkých Choltic jako jejich poručník strýček Bernard Gerštorf, po jeho smrti (+1574) pak vdova a starší nevlastní sestra sirotek, Anna Gerštorfová z Ronovce (+1576). Po smrti obou manželů Gerštorfových se brzy starší z obou osiřelých Zikmundových dcer, nejvýše čtrnáctiletá Alžběta, vdala za Václava Plesa Heřmanského ze Sloupna (sňatek asi 1577). Novomanželé pak spravovali majetek i v zastoupení nezletilé sestry Kateřiny. Ta se později (po roce 1579) provdala za Jana mladšího z Valdštejna. Majetek si sestry již roku 1578 rozdělily tak, že Kateřina dostala Chotěšice a doplatek jedenáct tisíc kop gr.míš., Alžběta s Václavem Plesem pak zbylé vsi v Železných horách. Václav Ples však již někdy v době svého sňatku s Alžbětou koupil od pardubického panství ves Stolany (1577), kde si dal přestavět starou tvrz Andělů z Ronovce na nové renesanční sídlo. Ke stolanskému statku tím bylo oněch třináct vsí, tvořících s ním jeden pozemkový celek, již natrvalo připojeno; s ním se dostaly v roce 1608 zpět k heřmanoměsteckému panství.¹⁷⁾

Druhým problémem, kterým bych se chtěl v souvislosti s edicí urbáře zabývat, je otázka společensko - právního postavení Heřmanova Městce v oné době. V nemnoha pramenech, které se k dějinám Heřmanova Městce dochovaly z předhusitské doby, vystupuje tato lokalita většinou jako "oppidum", jednu i "ciuitas" (1398). Přirozeně

Heřmanův Městec centrum města v pol.19.století

**POZEMKOVÝ MAJETEK ZIKMUNDA ANDĚLA Z RONOVCE
NA CHRUDIMSKU V DOBĚ JEHO SMRTI ROKU 1571**

**a) MANSKÝ DÍL, NABÍZENÝ
ROKU 1572 K PRODEJI**

1. Heřmanův Městec
2. Klešice
3. Nový Dvůr
4. Chotěnice
5. Radlín
6. Zdechovice(=Zdechovičky)
7. Uherčice
8. Dlubyně
9. Dolany
10. Nerozhovice (=Nerozhovičky)
11. Kostelec
12. Vlastějov
13. Načesice
14. Dolní Raškovice
15. Licoměřice

**b) MANSKÝ DÍL, PŘIPOJENÝ
K PANSTVÍ PARDUBICE**

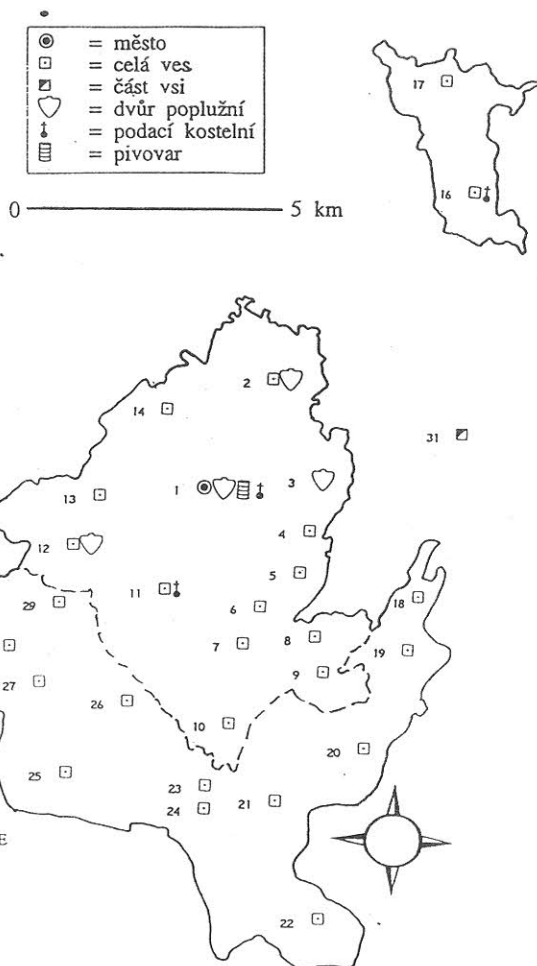
16. Třebosice
17. Popkovice

**c) DĚDIČNÝ DÍL,
PŘIPADLÝ DCERÁM**

18. Skupice
19. Janovice
20. Zbyhněvice
21. Cítkov
22. Hrbokov
23. Podol (Vápenný)
24. Nučice
25. Prachovice
26. Tasovice
27. Sušice
28. Hody
29. Vyžice
30. Slavkovice

**d) MAJETEK Poddanského
MĚSTA HEŘMANOVA MĚSTCE**

31. Bylany

neznáme skutečný rozsah a význam soudobého městského osídlení, ani rozsah práv, jakými zdejší měšťané disponovali. Později v 15. století je již zdejší typ lokality zcela jednoznačně označován jako "městečko". Tento status se druhotně objevil i v oficiálním názvu, jehož česká verze právě tehdy dostala podobu "Heřmanův Městec". V řadě zápisů v nejstarší heřmanoměstecké městské knize, vedené od roku 1437, se v první polovině 15. století sice objevuje jakési dělení na "veliké město" a "malé město"¹⁸⁾, mám však za to, že se zde neseťkáváme s druhotným dokladem o někdejší městské lokaci v předchozím století, přetrvávající v lidovém odlišování obou částí osídlení (jako např. viz Pardubice - Pardubičky, Kolín - Starý Kolín aj.). Toto rozlišování se běžně užívalo ještě hluboko v 16. století a zná je ještě i citovaný urbář z roku 1572¹⁹⁾. Vzhledem k těmto mladším pramenům a především vzhledem k půdorysu intravilánu města soudím, že i v polovině 15. století byl termín "velké město" synonymem pro centrální náměstí s farním kostelem sv. Bartoloměje, termín "malé město" pro menší náměstíčko, jehož jižní stranu dnes zabírá budova zámku. Ostatně rozlišení na "velké náměstí" a "malé náměstí" se běžně užívalo až do jejich novověkého pojmenování. Na počátku 20. století náměstí "velké" = Palackého (dnes nám. Míru), "malé" = R. Kinského (dnes Masarykovo)²⁰⁾.

Každopádně zcela nepochybně je Heřmanův Městec nazván "městečkem" ještě při udělení výročních trhů v listině, vydané králem Ferdinandem I. roku 1545. Další panovnická listina, potvrzení starších privilegií, vydaná císařem Maxmiliánem II. o třicet let později (1575) již naopak jasně hovoří o "městě". Je velmi nepravděpodobné, že by během let 1545-1575 Heřmanovu Městci (resp. jeho vrchnosti) panovník vydal listinu, jenž by z městečka činila město, a jenž by "unikla" následným konfirmacím. Městský archiv z této doby je dochován v dostatečné úplnosti, abychom takovou eventualitu mohli prakticky vyloučit. Obtížnější je nalézt jiné přijatelné vysvětlení pro onu změnu, neboť lze mít za to, že v polovině 16. století již nebylo možné termíny "město" a "městečko" v právně závazných listinách zaměňovat, neboť jimi byl označován různý rozsah pravomocí městských rad té které lokality.²¹⁾

Když Zikmund Anděl v roce 1552 postupoval heřmanoměsteckým některé pozemky, vyhnul se ve své listině determinaci lokality tím, že jmenuje jen "... poddané své Městce Heřmanova ...".²²⁾ Ani v jiných pramenech z padesátých let 16. století se neseťkáváme s tím, že by lokalita byla označena městem. Ovšem již v roce 1554 se heřmanoměstečtí stali pozemkovou vrchností - zakoupili za 520 kop

gr.čes. od Adama Švíka z Lukonos část vsi Bylany, konkrétně deset osedlých, které zde Švík dědičně vlastnil. Zbytek vsi náležel k moravickému statku. V kvitanci, kterou na svých 520 kop od Švíka dostali, se opět hovoří jen o tom, že majetek prodal "...purkmistru, konšelům, starším obecním i vši obci Městce Heřmanova ...". Kvitanci ani Švík nezpečetil (údajně neměl pečetidlo) - správnost jejího textu je potvrzena především Zikmundem Andělem a dvěma svědky (oba byli Zikmundovými švagry: Hynek starší Hlaváč z Běhušic a Ludvík Suda z Řenec).²³⁾

Následné kroky, podniknuté v záležitosti "Bylany", napovídají tomu, že ona koupě mohla být záměrně iniciována Zikmundem Andělem (mužem tehdy již dosti zkušeným v právních záležitostech, navíc podporovaným podkomořím Gerštorfem), a to s cílem získat pro Heřmanův Městec status města. Nebylo-li to možné získáním královské listiny (Zikmund byl od roku 1547 v "nemilosti"), bylo potřeba hledat jinou cestu. Zikmund potřeboval pro Městec získat právní doklad, kde by byl Městec označen dostatečnou autoritou jako "město". Při případných nejasnostech v budoucnu by pak městečtí mohli argumentovat zásadou opory ve starších písemných pramenech.

Jaký však mohl mít Zikmund z celé akce užitek? Víme, že od roku 1547 byl jeho majetek manským zbožím a po jeho případné smrti by připadl panovníkovi. Pokud by ale byl Městec městem, získala by městská rada dostatečné pravomoci k tomu, aby po případném připojení městeckého panství ke komornímu majetku stála mimo bezprostřední vliv vrchnostenské správy. Především v majetkových záležitostech. Po Zikmundově smrti by pak mohli jeho dědicové poměrně volně nakládat s nemovitým majetkem ve "městě" (domy, dvory), ale ne v "městečku", kde by byli vázáni rozhodnutím hejtmána, jmenovaného komorou, event. novou pozemkovou vrchností, pokud by komora "odumřelé léno" obratem prodala. Této konstrukci plně odpovídá skutečnost, že v šedesátých letech sám Zikmund i jeho bratr Burian přímo v Heřmanově Městci zakoupili řadu nemovitostí či podílů na nich.²⁴⁾ To již však byl Městec "městem", byť "de iure" nikoli zcela jednoznačně.

Když zemřel starý podkomoř Gerštorf (1558) a s městeckým pantvím začalo hraničit nové komorní panství Pardubice (1560), musel Zikmund Anděl dospět k závěru, že nejenže asi již nedosáhne alodizace svého majetku (viz výše), ale že ani snad zamýšlená snaha o "legální" povýšení městečka na město není v dohlednu. K dobru tedy přišly Bylany, neboť Heřmanův Městec byl již několik let formálně pozemkovou vrchností a tato výsada přináležela zpravidla

toliko městům, nikoli městečkům. Pro případné těžkosti se zaknihování starého (a snad i právně sporného) převodu z roku 1554 do desk zemských dal Zikmund Anděl do heřmanoměstecké městské knihy zapsat jinak vcelku bezvýznamné rozhodnutí městského soudu v Chrudimi. Jím se Jan, syn rychtáře Matěje Stolského, odsuzoval k zaplacení pokuty za výtržnost. Zápis je datován v pondělí na den sv. Matěje (24. února) 1561 a podstatné na něm je to, že se zde poprvé v dosud zjištěných dokladech hovoří výslovně o "městu" ("... od práva města Městce Heřmanova...").²⁵⁾

Text listu, vydaného chrudimskou městskou radou, mohl mít sice svou váhu, ale spíš jen jako podpůrný argument pro Zikmundovu aktivitu, jenž probíhala souběžně. Od roku 1561 usiloval o to, aby byla smlouva o Bylany vložena do desk zemských.²⁶⁾ Ovšem ona smlouva se v originále nedochovala a její okolnosti vzbuzují přinejmenším nedůvěru. Výše zmíněná kvitance, dnes již zcela vybledlý cárek papíru, psaný chvatně kostrbatým písmem, kterou si však heřmanoměstečtí ve své registratuře chránili jako oko v hlavě, je datována 24. dubna 1554. Švík ji nikdy nezpečetil, pouze ji potvrzovali svědkové.

Kvitanci však neodpovídá text samotné kupní smlouvy. Její obsah známe jen z deskového vkladu, k němuž došlo teprve 26. září 1566.²⁷⁾ Na trůnu tehdy již nějaký čas seděl nový panovník, většina úředníků se během dvou desetiletí vyměnila a tak by asi málokoho napadlo jakýmkoli způsobem zpochybnit obsah listiny, zpečetěné někdejsím dlouholetým královským podkomořím Gerštorfem, byť již zemřelým, požívajícím svého času plné císařovy důvěry. Gerštorf byl však se Zikmundem Andělem zpřízněn a měl osobní zájem na tom, aby kdysi manstvím potrestaný rytíř mohl volněji disponovat se svým majetkem - ostatně mohl z toho mít zisk v prvé řadě Zikmundův zeť, mladý Bernard Gerštorf, podobně jako u výše popsané transakce s třinácti vesnicemi v Železných horách.

Ona smlouva, zapsaná v roce 1566 do desk zemských, nese datum 21. srpna 1554 - tedy až čtyři měsíce po datu kvitance. Jako smluvci obou stran jsou zde uvedeni nám již známý podkomoř Jirí Gerštorf a Zikmundův tchán, zdechovický Suda z Řenec. Švík měl dle smlouvy heřmanoměsteckým onu "...ves, lidi a dědiny..." v Bylancech postoupit a "... v člověčenství uvéstí ..." k nejbližšímu svatojiřskému termínu, tj. 23. dubna 1555. O den později mu mají městečtí zaplatit 520 kop, z čehož je má Švík kvitovat. Denní datum přesně odpovídá - "nesedí" však rok: místo 1555 stojí na kvitanci 1554. Navíc bylo dle znění smlouvy Švíkovou povinností v posledních květnových

dnech roku 1555 ("... při nejprvnějších suchých dnech letničných...", tj. mezi středou 29.5. a sobotou 1.6.1555) vložit převod Bylan s královským povolením do desk zemských. To ovšem neučinil. Nemůžeme přirozeně vyloučit písarskou chybu a vepsání chybného data. Tak či onak však okolnosti vzbuzují dojem, že smlouva byla koncipována až dodatečně, a to přesně tak, aby mohla ve vhodný čas posloužit příslušnému záměru.

Podstatný rozdíl mezi všemi předchozími doklady je ve vkladu z roku 1566 totiž ve zcela jednoznačném a nikdy jindy už nepoužitém označení lokality: "... (smlouva mezi) purkmistrem a konšeli a vši vobcí města, kteréž slove Heřmanovo Městec ...". Takto "vyzbrojen" formulací z deskového vkladu neostýchal se již Zikmund i ve své listině, vydané 15. května 1567²⁸⁾, již heřmanoměsteckým prodal některé pozemky a udělil další výsady, označit Heřmanův Městec výslovně jako "město" (to ve své předchozí listině z roku 1552 ještě neučinil), stejně jako v berním příznání z téhož roku.

Od skutečného onoho deskového vkladu roku 1566 byl Heřmanův Městec již zpravidla vždy označován jako "město" a poté, co se stal komorním majetkem, neměl panovník na této skutečnosti důvod nic měnit ani ji zpochybňovat. Městská rada převzala i správu evidence nemovitého majetku (1567). Jako "město" je proto uveden i v našem urbáři z roku 1572, i v již zmíněné konfirmaci privilegií z roku 1575. O "městě" běžně píše hejtman Adlspach ve svých hlášeních komoře, neboť tehdejší Heřmanův Městec de facto základní atributy "města", jak je chápala tehdejší doba, splňoval. Při prodeji heřmanoměsteckého panství Oprštorfům roku 1577 je však jak v deskovém vkladu, tak v taxě panství uvedeno znovu "městečko" - rozsah prodáváného majetku totiž vycházel ze stavu roku 1547, tak jak bylo panství vloženo do desk manských. Tedy jako "městečko". Proto se otázky statutu Heřmanova Městce dotkla i další listina, vydaná císařem Rudolfem II. roku 1579. Na žádost nové vrchnosti, Viléma staršího Oprštorfa, potvrdil "městu" Heřmanovu Městci starší privilegia, udělil nové trhy, povolil pečtit zeleným voskem a potvrdil dříve užívaný znak, který je i přímo na listině vzorově v barvách vyveden. Mimo jiné pak tato listina jako by ve vedlejší plánu uvádí, že Heřmanův Městec může užívat všech práv, jako jiná města královská či panská v Království českém. Starší literatura někdy nepřesně uvádí, že touto listinou došlo k povýšení městečka na město. Panovník však zde pouze respektoval a právně "zastřešil" daný stav, jenž byl výslednicí snah Zikmunda Anděla z Ronovce v padesátých a šedesátých letech 16. století.²⁹⁾

* * *

Je zajímavé, že urbář z roku 1572 se vůbec nezmiňuje o feudálním sídle, které bychom za normálních okolností mohli u podobného majetku očekávat. Jedinou zmínkou je zde konstatování, že plat z pivních várek se odvádí "... na zámek...", tím je však zřejmě myšlen zámek pardubický, z něhož byl v oné době Heřmanův Městec spravován.³⁰⁾ A. Sedláček po právu soudí, že do poloviny 16. století se v Heřmanově Městci feudální sídlo nenalézalo. Jeho majitelé ve 14. století sídlili na mrdické tvrzi, později na hradu Lichnice. Andělové z Ronovce měli svou tvrz v sousedních Morašicích. Až teprve snad Zikmund Anděl, když se s bratrem roku 1541 o majetek rozdělil, mohl pomýšlet na stavbu svého vlastního sídla v městečku. Ostatně tituloval se "... na Heřmanově Městci...". Po roce 1547 však pro něj investice podobného charakteru ztratila smysl, neboť sídlo vrchnosti bylo chápáno jako součást manské části majetku. Pokud během první poloviny čtyřicátých let 16. století Zikmund s nějakou stavbou začal, bylo by z jeho hlediska logické více do ní neinvestovat, ponechat svému osudu event. rozebrat na stavební materiál a raději nakupovat domy ve městě. Což také činil. Pokud je také někdy po roce 1547 doloženo konkrétně, kde případná jednání či setkání probíhala, hovoří se o Zikmundově domě v Heřmanově Městci, nikoli o tvrzi či zámku. Stejně tak společně se starší titulací "... na Heřmanově Městci..." (která jaksi předjímá existenci sídla typu tvrze či zámku) užíval Zikmund i variantu "... v Heřmanově Městci...". Po roce 1563 se pak dle alodního majetku psával nejčastěji "... na Chotěšicích...". Z toho usuzuji, že v době Zikmundovy smrti v Heřmanově Městci žádný zámek nestál. Jeho sídlem v Heřmanově Městci byl dům ve městě, situovaný při dvoře a pivovaru, jak jej popisuje taxa panství z roku 1577 ("... dům v městečku Heřmanův Městec, v němž žil pan Anděl, při něm dvůr a pivovar jménem Rychta..."). Taxa uvádí souhrnnou tržní cenu tohoto domu, přilehlého dvora, pivovaru, vinice a dvou tehdy dočasně pronajatých poplužních dvorů ve výši 2500 kop gr. čes. Uvážíme-li jen cenu dvorů a pozemků k nim patřících, na hodnotu samotného domu nám zbyde jen malý zlomek výše uvedené částky. Soudím tedy, že šlo o běžný měšťanský dům, který nesplňoval žádný z atributů sídla feudální vrchnosti a tudíž pro něj nemohlo být použito označení zámek ani tvrz. Jeho přesná poloha je však zjištělná pouze rozbořením městské trhové knihy a rekonstrukcí intravilánu města.

Ani po roce 1571 neměl pardubický hejtman sebemenší zájem v Heřmanově Městci nějaké sídlo stavět a tak je nanejvýš pravděpodobné, že k budování zámku přistoupili až Oprštorfové z Dubu, kteří heřmanoměstské zboží koupili roku 1577. Když panství Vilém mladší Oprštorf roku 1591 prodával, hovoří se již výslovně o zámku. Jeho stavbu tedy kladu zhruba do osmdesátých let 16.století.³¹⁾

Protože Heřmanův Městec nemá dosud důkladně zpracovanou městskou topografii, nelze říci, zda stavbou zámku po roce 1577 byly zabrány parcely starších domů (event. blok domů na jižní straně "malého náměstí", jehož součástí mohl být i původní dům Andělův). Těžko lze předpokládat, že by takto exponovaný prostor zůstal z hlediska zástavby až do této doby nevyužit. V případě Heřmanova Městce máme k dispozici dost pramenů, aby bylo možné takovou analýzu provést. Nejstarší městská kniha přestala sice převody nemovitostí záměrně evidovat roku 1541³²⁾ a patrimoniální archiv z té doby se nedochoval, nicméně městská správa znovu začala řídit své finanční záležitosti již roku 1567 (viz ono Zikmundovo "povýšení" na město), od kdy jsou též vedeny městské trhové knihy v nepřerušené řadě.³³⁾ Teprve urbář z roku 1572 nám však stanovuje výchozí situaci, kdy známe počet domů ve městě i jejich držitele. Od roku 1572 je tedy možno s dosti velkou přesností sledovat vývoj majetkové držby a dle městských knih zjistit, k jakým změnám v intravilánu města během poslední třetiny 16.století došlo. To je však již úkol, který podstatně přesahuje původně zamýšlený obsah tohoto příspěvku.

Poznámky:

1) *A.Sedláček, Hrad, zámek a tvrze Království Českého I, Praha 1881, s.177-190; A.Rybička, Městec Heřmanův - město a velkostatek v Chrudimsku, Památky archeologické a místopisné 14, 1887-1889, s.391-398, 443-448, 503-508, 569-574; A.Klaus, Heřmanův Městec a okolí, Heřmanův Městec 1900; O.Koutský, Z minulosti Heřmanova Městece, Pardubice 1911. Zatím nejlepší zpracování celkového historického vývoje lokality uvádí vlastivědná monografie Chrudimsko a Nasavrcko (dále CH-N), díl IV., Chrudim 1926, s.368-391. Stručně viz i Hrad, zámek a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI., Praha 1989, s.112-113. Nejstarší vývoj v této oblasti podrobně líčí E.Teplý, Heřmanoměstský statek koncem 14.století,*

Východočeský sborník historický 1, 1991, s.13-48. Rozsah heřmanoměstského zboží v mladší době viz Berní rula 2 - Popis Čech r.1654 (ed.K.Doskočil), Praha 1953, s.282-283; F.Palacký, Popis království českého, Praha 1848, s.163-164.

2) *M.Hromádka, Velkostatek Heřmanův Městec 1598-1945, inventář fondu, Státní oblastní archiv Zámorsk, s.d. (1963). Urbář z roku 1658 viz SOA Zámorsk, fond Velkostatek Heřmanův Městec, kn.č.2. Na titulním listě je uveden pozdější přípisek "... Tento urbář jest vytažen ze starého urbáře od léta 1590..."*

3) *Státní ústřední archiv Praha, fond Stará manipulace (dále SM), sign. SM P 70-5/5, fol.69-98. Rok 1572 bývá v literatuře většinou označován jako rok Zikmundova úmrtí a převodu jeho majetku na komoru. Zikmund však zemřel 22.března 1571, což víme z dopisu pardubického hejtmána Jiříka Adlspacha úředníkům české komory. Jiřík dobře věděl, co bude po smrti Andělově následovat a tak hned druhý den po jeho smrti (!) ujal městecké panství k ruce císařově a začal podrobně evidovat rozsah majetku. Blíže k tomu viz Státní ústřední archiv Praha, fond České oddělení dvorské komory (dále ČDKM) IV, sign. H/83 (fascikl nefoliován). I splátky nemovitostí byly odevzdávány již v roce 1571 na pardubický zámek (splátka mlýna v Heřmanově Městci, prodaného r.1569 Zikmundem Andělem za 150 kop grošů Vavřinci Kmentovi, viz Okresní archiv Chrudim, Archiv města Heřmanův Městec (dále AM Heřmanův Městec), kn.č. 6, fol.41.*

4) *Problematika městeckého panství se objevuje v letech 1571-1577 pravidelně v korespondenci mezi hejtmanem pardubického panství Jiříkem Adlspachem a úředníky českého oddělení dvorské komory. V souvislosti s přípravou urbáře r.1572 vypracoval Adlspach rozsáhlou správu, v níž zdůvodňoval, proč zmíněný majetek neprodávat. Zmíněné vsi leží sice na okraji panství (dokonce ve třech různých krajích: Roudnice v Hradeckém, Kojice a Vinařice v Čáslavském, městecké panství a zbylé vsi v Chrudimském), ale jejich prodej by uškodil ekonomice panství (poddanské povinnosti vůči hradištskému dvoru a kladrubské oboře). Za utržené peníze by se měly nakoupit drobné statky v okolí k rozšíření "forštu" k císařským honitbám, Adlspach však neví, co by ten majetek stál (komora navrhuje přikoupit "...statek Ludvíka Sudy, ves kterou Dobřenský drží, ves Krňovice, Klusákův statek a statek Hášův..."). Adlspach s takovým postupem zásadně nesouhlasil a navrhl dvě jiná řešení: koupit panství Zikmunda Licka z Rýzmburka Borohrádek (je to souseď, který "forštu" působí největší škody), od něj k pardubickému panství připojit jen městečko*

Borohrádek a vsi Velké a Spodní Žďáry a zbytek prodat. Nebo prodat panství Rychnov (které údajně císař beztak málo užívá) - za utržené peníze by se daly skoupit všechny drobné statky, sousedící s lesním loveckým revírem (viz zvláště SM P 70-5/5, fol. 60-67).

5) Historický vývoj jednotlivých zmíněných lokalit je uveden v monografii CH-N IV., byť bude třeba některé údaje revidovat (zvláště u vsí zaniklých). To se týká i níže zmíněného komplexu třinácti vsí v Železných horách, viz text k pozn.č. 16. Urbář pardubického panství z roku 1563 viz SOA Zámorsk, Vs Pardubice, kn.č.13-14. K historickému vývoji Stolan viz úvodní pasáž tohoto článku a literatura, citovaná v pozn.č.1. Urbář vsi Stolan zaznamenával v roce 1572 tyto položky:

STOLANY - urbář z r.1572 (usedlost a majitel)	půlroční úrok po kop.-gr.-d.č.	slepice ročně	vajec ročně
1.Jakub Kubka i z poustky kubkovské	2-48	16	64
2.Jiří Soukup i z poustky	3-06	22	80
3.Vavřinec Rybníček	1-42-5,5	12	48
4.Jiří Holoubek	2-12-5,5	15	60
5.Řeháková	1-42	12	48
6.Stanislav Čermák	1-50	12	48
7.Jakub Macků z kouta	2-49	20	80
8.Jiří Čejka z Olbramovic z dvora štěpánovského i z poustky blažkovský	3-20	24	95
9.Jan Kekule	3-33	22	88
10.Jan Hák	1-38-5	8	32
11.Kateřina Štěrbová na švejlovském	2-13-2	15	60
12.Krčmář	0-44	-	-
13.Jan Havlíků z Čejkovic "... i s be-rancem..."	1-16	-	-
CELKEM	28-40-6	194	703

-1 podací kostelní,

-1 krčma vejsadní,

-v též vsi jest lesův několik iánův, těch hájí hajní dva ze vsi Stolan, utrží se ročně za lesy asi 20 kop

6) Taxa panství Heřmanův Městec z 14.4.1577, viz ČDKM IV H/83, obsahuje následující položky:

1. dům v Heřmanově Městci, v němž žil +Anděl, dvůr a pivovar jménem Rychta (dvůr osívá 60 srychů na jaro i na podzim), mlýn o dvou kolech, dva dvory toho času pronajaté (Vlastějovský a Nový) a vinice při městečku, vše dohromady v hodnotě 2500 kop gr.č., 2. dvůr Klešice (osívá po 240 sryších na jaro i podzim, 60 krav, 500-600 ovcí, má se tu ještě doplatit 415 kop, ročně po 15 kopách) v hodnotě 2000 kop gr.čes. 3. peněžní renta z městečka Heřmanův Městec a 13 vesnic (kromě dvou vesnic, připojených k panství Pardubice) ročně ve výši 269 kop 8 gr. 1,5 den.čes. a tržní hodnotě (třicetinasobek nominální výše) 8070 kop 6 gr. 3 den.čes. 4. ženná robota ročně 31,5 dne (reluice 1 den = 2 groše, tj. 1 kopa 3 gr.) v tržní hodnotě 31 kop gr.čes. 5. úročních vajec 60 kusů (reluice kopa vajec = 4 groše) v tržní hodnotě 2 kopy gr. 6. úročních slepic ročně 26 kusů (reluice 1 slepice = 2 groše, tj. 52 grošů) v tržní hodnotě 26 kop gr.čes. 7. běžný plat z městečka, lesů, masných krámů aj. ročně asi 100 kop v tržní hodnotě (dvacetinasobek) 2000 kop gr.čes. 8. rybníční násada za 450 kop v tržní hodnotě (šestinasobek) 2700 kop gr.č. a konečně 9. dvě podací kostelní (Heřmanův Městec a Kostelec) v tržní hodnotě 100 kop.

Tržní hodnota městeckého paství k 14.dubnu 1577 byla tak vypočtena na 17 333 kop 36 grošů 3 denáry české.

7) Poplužní dvůr v Klešicích zřídil zřejmě až někdy v průběhu šedesátých let 16.století Zikmund Anděl, když od sirotků sedláka Jiříka Kozla z Klešic "koupil" jejich usedlost (až do r.1571 ovšem nezaplatil ani denár, v roce 1577 jim zbývalo doplácet ještě 415 kop po 15-ti kopách ročně). Po připadnutí Andělova majetku komoře přikoupil pardubický hejtman Jiří Adlspach ke dvoru v Klešicích další zdejší statek po zemřelém sedláku Janu Houžvičkovi, a to za 1150 kop. Ve svém odůvodnění této koupě komoře chválil Houžvičku jako jednoho z nejlepších hospodářů, který pro svůj statek kupoval i drahé koně z kladrubské obory. Koupí odůvodňoval tvrzením, že po spojení "starého" klešického dvora (tj. někdejší usedlosti Kozlových sirotků) a Houžvičkova statku vznikne v Klešicích nejlepší dvůr i ve srovnání s celým pardubickým panstvím (SM P 70-5/5, fol.111-112). Tvrzení Adlspachova ovšem třeba brát s patřičným odstupem, neboť na dvořovém hospodaření na panství byl jako hejtman bezprostředně zainteresován a z této sféry mu kynuly i možné dosti značné nepřímé zisky. Blíže k tomu i T.Šimek. Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období, Východočeský sborník historický 1, 1991, s.139-168.

8) SM P 70-5/5, fol.1-3 a 11-13

9) Příslušenství obou dvorů viz SM P 70-5/5, fol.4-5: dvůr Vlastějovský - orných rolí 2,5 lánu 1 jitra a 3 provazce, luk 56 jiter 3 provazce, pastvin 12 jiter 2 provazce; dvůr Nový - orných rolí 2,5 lánu 23 jiter 3,5 provazce, luk 25 jiter 3 provazce a pastvišť 13 jiter (1 lán = 60 jiter = cca 15 ha; 1 jitra = 5 provazců).

10) E.Bouza, Frymburk, Orlické hory a Podorlicko 5, 1973, s.295-297; J.Šedý, O hradu Ronovci, Dolní Krupá 1970; A.Sedláček, Hrad, zámky a tvrze..., zvl. díl I., II., V., X. a XII. (viz jmenný rejstřík). Původ rodu Andělů z Ronovce není zcela jasný a i v jejich genealogických schématech panují v literatuře zmatky. Vzhledem k významu a postavení několika jeho příslušníků v první polovině 16.století si v budoucnu zaslouží větší badatelskou pozornost. Burianovo obeslání ohledně dělení majetku roku 1541 viz DZM 9 A 1, též viz A.Vavroušková (ed.), Desky zemské království českého I/1 (kvatern trhový běžný černý 1541-1542), Praha 1941, str.148 č.315, str. 247 č.579, str.248 č.582. Obsah Burianova dílu viz DZV 41 A 19-21, obsah Zikmundova dílu viz DZV 41 C 8-9. Též viz A.Rybička, Rodiny šlechtické v městě Chrudim v století XV.-XVIII. osedlé, Památky archeologické a místopisné (dále PAM) 10, 1874-1877, s.28; shrnutí vývoje Třebosic a Popovic viz F.K.Rosůlek, Pardubicko - Holicko - Přeloučsko, III.místopis, Pardubice 1909-1926, s.406-415, 420; Stolany viz CH-N IV, s.442-455.

11) K.Tiefrunk, Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. r.1547, Praha 1872; Sixt z Ottersdorfu (ed.J.Janáček), O pokoreni stavu městského léta 1547, Praha 1950, s.99. Nejnověji J.Janáček, České dějiny - doba předbřlohorská I/2, Praha 1984. Změna heřmanoměsteckého zboží na manství viz juxta ad DZV 41 C 8-9 a Zikmundův vklad do desk dvorských (kvatern Nový trhový r.1547, fol.0 18, opis z roku 1571 in ČDKM IV H/83). Zikmundovo "přiznání dědičného majetku k manství" obsahovalo i obligátní formuli v tom smyslu, že kdyby se našel další dědičný majetek, který Zikmund k uvedenému datu drží a který zde není uveden, pak tento okamžitě propadne králi. V případě Zikmundově však takový majetek vskutku existoval, a to ves Popovice, koupená za 500 kop gr.čes. od města Chrudimě roku 1546. Podkomořímu Gerštorfovi, který sídlil v blízkém sousedství, musel být tento fakt znám, přesto Anděla (zřejmě z níže naznačených důvodů) "neudal" a Popovice zůstaly součástí městeckého panství až do roku 1571. Třebosice a Popovice jsou tedy

ony "dvě vesnice", zmiňované v třetí položce taxy městeckého panství z roku 1577 (viz pozn.č.6). Zajímavý hraniční spor z roku 1562 mezi Zikmundem Andělem (Popkovic) a pardubickými měšťany viz AČ 30, č.92 s.335-339.

12) P.Vorel, Gerštorfové na Cholticku, Genealogie a heraldika 1986, č.2, s.175-186; Výž, Vznik a formování choltického panství v předbřlohorském období, Informační zpravodaj Klubu přátel paroubického muzea 1987, s.1-12.

13) A.Rezek, Statky zkonfiskované r.1547 a jejich rozprodávání, PAM 10, 1874-1877, s.451-482

14) F.Šebek a kol., Dějiny Pardubic I, Pardubice 1990, s.139 an. Přes značné finanční ztráty, jaké Zikmund Anděl utrpěl v důsledku královských perzekucí po roce 1547, patřil až do své smrti mezi úzkou skupinu okolo deseti nejbohatších feudálů na Chrudimsku a jeho majetek stále výrazně narůstal. Zajímavé bude hledat zdroje růstu Zikmundova poměrně rychle rostoucího bohatství (viz i pozn.č.10). Zatímco při dělení majetku roku 1541 byl jeho městecký díl zatížen dluhem 5500 kop gr.čes., který zhruba odpovídal tehdejší ceně jeho nemovitého majetku, v roce 1557 přiznával majetek ve výši 10 671 kop gr.čes. O deset let později (1567) mu patřilo 421 osedlých poddaných a majetek v celkové výši 19 150 kop gr.čes. Viz O.Placht, Odhad majetku stavů Království českého r.1557, Věstník Královské české společnosti nauk 1947/IV; J.Kollmann, Berní rejstříky a berně r.1567, Sborník archívních prací 13, 1963, s.169-246 (zde je Zikmund Anděl titulován "na Chotěšicích", ale převážnou většinu přiznávaného majetku tvoří manská a alodní část městeckého panství; Heřmanův Městec také r.1567 jako "město" přiznával svých 14 osedlých poddaných).

15) DZM 5 S 17, půhon z roku 1566; Zikmund Anděl se domáhal věna 300 kop gr.čes. své druhé manželky dle smlouvy z 14.července 1563. Touto druhou ženou byla Magdalena, dcera r.1563 již zemřelého Jindřicha Beřkovského z Šebířova (smlouvu namísto otce uzavírali její strýcové Vilém a Radslav Beřkovští) a Anny, dcery Smila Myšky ze Žlunic na na Hrádku nad Paďousy.

16) DZM 100 A 4,10; DZV 88 A 10; DZV 12 D 12

17) Koupě Stolan r.1577 viz DZV 19 K 6, dělení majetku Zikmundových dcer z druhého manželství r.1578 viz DZV 84 C 25

18) AM Heřmanův Městec, kniha č.1864 (městská kniha 1437-1685), fol.6 (1444) "... dům jich na velikém městě v Městci Heřmanově prostřed rynku ..."; fol.6v (1447) "... Šich, spolupřísežný z malého města ..." aj.

19) "... v téměř městě mají pivovary, v kterýchž kdež kteří sousedé pivo vaří z velkého města, platí z půl varu 1,5 gr. čes. a z malého města z půl varu jeden tejdén 8,5 děn. čes. a druhý 8 den. čes. ..." (viz edice urbáře)

20) CH-N IV., s.369-371

21) AM Heřmanův Městec, listiny č.2 a 6. Stručný obsah heřmanoměsteckých listin, ne vždy přesný, viz A. Haas, *Soupis privilegií měst a městeček ve Východočeském kraji (české části) od roku 1526*, Sborník prací východočeských archivů 2, 1972, s.146-148.

22) AM Heřmanův Městec, listina č.3. V originále je již text vybledlý a nečitelný, opis je však uveden v urbáři z roku 1568 (viz pozn.č.2). Viz též jeho edice in CH-N IV., s.375-376.

23) AM Heřmanův Městec, listina č.17, edice in CH-N IV., s.376.

24) AM Heřmanův Městec, kn.č.6; V době Zikmundovy smrti měl tento na svém vlastním panství kromě nemovitostí, zakoupených převážně přímo v Heřmanově Městci, skoupeno "sirotčích peněz" (podílů na usedlostech) za 1850 kop 1 gr. 2 den.miš., které k ruce sirotků vymáhal poručník Bernard Gerštorf. Vydání těchto peněz však hejtman Adlspach blokoval s tím, že zemřelý Anděl si u sebe ponechal a tak zůstal dlužen svým někdejší poddaným mnoho splátek "domovních peněz", náležejících převážně sirotkům. Tato částka byla v roce 1572 vyjádřena sumou 3111,5 kop 1 gr. 1 den.miš., dále dlužil záduší třebosickému 49 kop a záduší kosteleckému 36 kop. Nakonec se v roce 1573 Bernard Gerštorf a hejtmanem Adlspachem "dohodl", že obě částky se navzájem vyruší (!). Domovní aktiva zemřelého Anděla byla nakonec shledána ve výši 1766 kop 3 den.miš., pasiva 3226 kop 31 gr. 1 den.miš., rozdíl ve výši přes 1460 kop gr.miš. byl velkoryse pomínut, a to ku zjevné škodě poddaných na panství, jejichž pohledávky byly uhrazeny jen v poměrné výši. Na základě nemnoha dochovaných pramenů lze předpokládat, že Zikmundovo hospodaření na městeckém panství, zvláště v posledních letech jeho života, mělo do značné míry "kořistnický" charakter s cílem získat co největší finanční hotovost. To se odráží jak ve výše zmíněných transakcích se sirotčími penězi, tak v relativně početném zřizování poplužních dvorů na úkor poddanské držby a na nuceném zabírání poddanské půdy. Blíže viz SM P 70-5/5, fol.30-34, 51-56 aj.

25) AM Heřmanův Městec, kn.č.1864, fol. 42v, též i ANM, sign.F, karton č.100.

26) AM Heřmanův Městec, karton č.3, inv.č.19

27) Opis viz AM Heřmanův Městec, karton č.3, inv.č.20

28) AM Heřmanův Městec, listina č.5

29) DZV 19 J 15-16 (prodej panství Oprštorfům r.1577); AM Heřmanův Městec, listina č.7. O statutu města viz A. Rybička, *Městec Heřmanův...*, s.504. Roku 1572 píše Adlspach komoře o stížnosti "...města Heřmanova Městce..." na Bernarda Gerštorfa ohledně sporů o raškovické lomy na mlýnské kameny; při jiné příležitosti uvádí "...včerejšího dne do města Městce Heřmanova sem sjel..." apod. (SM P 70-5/5, fol.1-3, 43-44 aj.). Při prodeji městského panství vznikl zajímavý spor - nejvyšší soud dvorský Jan z Valdštejna a na Sedčicích odmítal dát vymazat městské panství jakožto léno z desk dvorských. Rozhodnutí přinesl až list císaře Rudolfa II., v němž je dosti podrobně celá situace vyličená. Císař držel městské panství ne jako manství, ale jako svobodné zboží, které na něj právem odúmrti léna připadlo. V otázce pozemkové držby tedy vystupuje jako lenní pán onoho majetku, nikoli jako držitel léna. Proto mohl onen majetek prodat jako dědičné zboží a tento fakt je v deskovém vkladu zvláště vymezen (viz ČDKM IV H/83 a juxta ad DZV 19 J 15-16).

30) I k roku 1503 je v Heřmanově Městci uveden plat, odváděný "... na zámek...". V tomto případě je jím nepochybně míněn hrad Lichnice, viz AM Heřmanův Městec, kn.č.1864, fol. 21v.

31) Nejnovější literatura mylně uvádí, že součástí převodu panství r.1577 byla i tvrz v Heřmanově Městci - tento objekt však v deskovém vkladu není uveden, srovnej pozn.č.29 a Hrad, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl VI., Praha 1989, s.112.

32) AM Heřmanův Městec, kn.č.1864, fol. 33 "... Léta 41 [1541] v těchto knihách paměti Městce Heřmanova zapisovat se budou smlouvy všeliké krom kupuov grunthuov, rolí i také luk...". Zřejmě šlo o sjednocení evidence trhu s nemovitostmi po rozdělení majetku mezi oba bratry Anděly, neboť v případě městeček vedli (na rozdíl od jiných zápisů, týkajících se běžného městského života) evidenci prodeju domů zpravidla vrchnostenská úředníci v patrimoniálních knihách, podobně jako u poddanských vsí.

33) AM Heřmanův Městec, kn.č. 6 (registra Kaufů a trhů 1562-1599, nehledě na tuto dataci v inventáři však chronologické zápisy převodu majetku začínají až rokem 1567), tamtéž kn.č.7 (dto 1591-1689). Viz též i J.V. Diviš-Čistický, *Archív města Heřmanova Městce*, Vlastivědný sborník východočeský 3, 1926, s.105-109. M. Volf, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947, s.177-179.

ZUSAMMENFASSUNG

DAS URBARIUM DER STADT UND DER HERRSCHAFT HEŘMANŮV MĚSTEC VOM JAHRE 1572

Der Verfasser macht den Text des in der Literatur bisher unbekanntes Urbariums der Stadt und der Herrschaft Heřmanův Městec in Ostböhmen (Bez. Chrudim) zugänglich. Sein Inhalt ist aus dem historischen Gesichtspunkt her ziemlich bedeutend, denn es haben sich sonst praktisch keine Quellen aus der Zeit vor der Schlacht am Weißen Berg für die gegebene Herrschaft erhalten. Es handelt sich um einen ehemaligen Besitz des Ritters Zikmund Anděl von Ronovec, eines der aktiven Mitglieder der Standesopposition zu der Zeit des Aufstandes gegen den König Ferdinand I. im Jahre 1547. Für seine Teilnahme am Aufstand wurde er unter anderem auch dadurch bestraft, daß sein Grundstückbesitz, die Herrschaft Heřmanův Městec, von der Allodialware zum Lehen erklärt wurde. Nach dem Tod von Zikmund (+1571) bekam dann die königliche Kammer den Herrenhof, die ihn 1571-1577 zur benachbarte Kammerherrschaft in Pardubice anschloß. Schon anfang der 70-er Jahre des 16. Jahrhunderts überlegten die Beamten der Kammer vom Verkauf der Městec Herrschaft und zwecks der Ausrechnung des Wertes des angebotenen Besitzes wurde 1572 das zitierte Urbarium auch angelegt. Es belegt den Umfang der Untertanenpflichten in der Stadt Heřmanův Městec und in 13 umliegenden Dörfern oder deren Teilen, die zu ihrem Gutbesitz gehörten.

Am Ende des Lebens von Zikmund Anděl bestand sein Gutbesitz in der Umgebung von Heřmanův Městec aus einigen Ganzen : den Kern bildete die ursprüngliche Herrschaft von Městec (1547 Lehen), später wurden 13 Alodialdörfer im Eisengebirge (Železné hory) dazugekauft, einen Teil des Besitzes hatte hier die Zikmunds (Siegmunds) Untertanenstadt Heřmanův Městec in der Landtafel auch eingeschrieben. Gerade in Zusammenhang mit dem Kauf eines Teiles des Dorfes Bylany durch die Gemeinde Heřmanův Městec dokumentiert der Autor eine ziemlich untypische Art, wie es zur Veränderung des gesellschaftlich-rechtlichen Status dieser Lokalität im Falle Heřmanův Městec kam (Stadt anstatt des früheren Städtchens) ohne Willen und Wissen des Herrn. Aufgrund der erhaltengebliebenen Quellen schließt der Verfasser auch auf eine jüngere Herrkunft des Aufbaus des Schloßes in Heřmanův Městec, als es in der Literatur bisher überliefert war.

URBÁŘ MĚSTA A PANSTVÍ HEŘMANŮV MĚSTEC (1572)

MĚSTO HEŘMANŮV MĚSTEC

usedlost a jméno majitele	sv. jiřský ^{a)} kop-gr.-den.	sv. havelský ^{b)} kop-gr.-den.	př. čj.
1. Jakub Valentů	8 -1	1 - 0 -5%	-
2. Petr Šichů	4%	37	1)
3. Jíra Bezchleba	2½-1	0	-
4. Bartoš Kraunskéj	54 -2½	34 - ½	-
5. Jan Traba	2½-1	0	-
6. Michal Krejčí	4 -6%	2 -2	-
7. Jan Blažků	9%	0	-
8. Jan Čapek	14%	5	-
9. Jan Karpíšek	24 -2%	24%	-
10. Petr Piša	32	1 - 3 - ½	-
11. Jiřík Kakrda	19	13%	-
12. Matěj Trousil	12%	3	-
13. Jan Sládek	30 -6	18 -5	-
14. Jan Lab	9%	0	-
15. Řehoř Smíšek	24 -6	43%	-
16. Jakub Šach	6	43	-
17. Dorota Cihlářka	3½-2	0	-
18. Tomáš Vyškvvrna	35 - ½	35 -6	-
19. Matouš Pekař	2 -4%	0	-
20. Jakub Pekař	3 -4%	6	-
21. Reyna Šafářka	2½-1	0	-
22. Matouš Stehlíkú	2 -5%	0 -1	-
23. Vít Hlavsa	2 -6%	7 -2	-
24. Kateřina Polická	2 -4%	9%	-
25. Vávra Ličko	2 -4%	5	-
26. Martin Mlynář	1½-21 -5	1½-19 - ½	2)
27. Valenta Hedvikář	10%	10%	-
28. Mikuláš Rezek	15	17%	-
29. Anna Zemanka	15	15	-
30. Vavřinec Kmentovej	1½- 0	1½- 0	-
31. Jan Holček	10 -6	10	-
32. Jan Ličko	27 -5	39%	-
33. Jan Přebík	3	8	-
34. Pavel Mls	4 -1	2	-
35. Matouš Špička	2 -4%	½	-
36. Havel Kovář	2 -1	0	-
37. Pavel Pištorka	2 -1	0	-
38. Jan Smrkáček	18 - ½	11 -5%	-
39. Salomyna Tůmová	36	25	-
40. Jan Kozel	42 -4%	1 - ½	-
41. Jan Krčmiště	11 -1	0	-
42. Václav Vylehal	14 -2	17 -2	-

(pokračování)

(pokračování)			
43. Jan Anděl	18 -5	8	3)
44. Havel Plácal	16½-1	21½-2	-
45. Jakub Vylímovský	17	8	-
46. Bartoň Tůmů	16 -2	6	-
47. Valentin Setler	11 -6	1 -5½	-
48. Bauše Kroupa	33½	27	-
49. Valentin Kmentový	15½-3	6½-3	4)
50. Blažek Kovář	15 -1½	29	-
51. Jiřík Páral	30 - ½	32 -1	-
52. Filip Pekař	9 -3	31	-
53. Jakub Kroumskej	1½- 5 -2½	1 -10½	-
54. Markyta Záborská	2 -1	0	-
55. Jan Pachole	2 -1	0	-
56. Vojtěch Zámečník	1	0	-
57. Duchek	2 -1	0	5)
58. Jindřich Kráječ	20 -1½	15 -2½	-
59. Andreas Vlach	2 -1	0	-
60. Vít Brunclík	30 - ½	25 -2	-
61. Brož Tkadlec	1 - ½	0	-
62. Jan Horský	1 - ½	0	-
63. Matouš Kopecký	2 -1	5½	-
64. Jan Mikuláško	1 - ½	12	-
65. Vít Provozník	15	15	-
66. Marek Mlejnek	3½	3½	-
67. Bartoň Smolík	15	15	-
68. Mikuláš Smitko	4	4	-
69. Václav Malec	1 -12½-3	57 -5½	-
70. Prokop Stopa	1 -27 - ½	1 -22½	-
71. Jakub Vokáč	10 -1	7	-
72. Jiřík Kroupů	12 -6	9	-
73. Jan Hmizka	24 -4	22	-
74. Zych z Boharyně	2 -5	4 -2½	-
75. Jakub Hruška	2 -1	8	-
76. Adam Kolář	7 -3½	4 -2	-
77. Matouš Hozkvě	4	0 -3	6)
78. Jan Bednář	5 -1	3	-
79. Martin Nečas	1 - ½	0	-
80. Jan Špalek	1 - ½	0	-
81. Alžběta Hmizková	39 -6	45½-2	-
82. Martin Pekař	9	31	-
83. Anna Kalábová	14 -1½	9	-
84. Jíra Kužel	18 -3	8	-
85. Štěpán Skalník	9	0	-
86. Jíra Zámečník	22 -5	11½	-
87. Kateřina Machová	11 -2	8 -1½	-
88. Jan Váňa	17 -5	7	-
89. Jindřich Kráječ	9	0	-
90. Jan Horský	15 -4½	5 -5½	-
91. Jiřík Vocásek	1 - 5 -6½	44	-
92. Jakub Trksa	23 -6	13 -2	-
93. Rejna Šafářka	27 -3	13	-
94. Petr Vlach	9	10	-

(pokračování)

(pokračování)			
95. Jan Bělohoubek	11	2	-
96. Mikuláš Piasecký	9	0	-
97. Matěj Kohout	9	0	-
98. Jan Suchánek	10 -5	0	-
99. Anna Sedskoňová	2 -1	0	-
100. Jan Starej	1 -14½-1	59½	-
101. Matěj Mlynář	1 - 7 -2	1 - 7 -2	-
102. Jindřich Molenda	15	2½	-
103. Martin Tesař	2 -4½	0	-
104. Šimon Vokáč	9½	0	-
105. Martin Předýnko	13 -6	21½	-
106. Pavel Klimeš	1 - 8 -5	56 -2½	-
107. Jan Písař	9½	0	-
108. Marta Vaňová	12 -2½	2	-
109. Jan Těták	1	0	-
110. Havel Havíř	13 -2½	10	-
111. Jíra Písařů	17 -2	16	-
112. Marta Vopavská	1 -2½	5½	-
113. Pavel Suchrdlo	5 -4½	9	-
114. Alžběta Klimešová	6 -1	10	-
115. Vít Sklenář	6	6	-
116. Jíra Polívka	2½-1	13	-
117. Anna Karpíšková	2½-1	0	-
118. Havel Šafář	1 - 8 -4½	1 -6	-
119. Ondra Šafářů	48 -1½	37	-
120. Káča Barvířka	10 -10	0	-
121. Jakub Nebozizek	9½	0	-
122. Jan Doubrava	16 -5	5½	-
123. Markyta Kozačka	9½	0	-
124. Martin Sládek	13½-2½	3½	-
125. Samuel Šanda	9½	0	-
126. Jiřík Beránek	12 -6½	15 -5½	-
127. Martin Krejčí	24 - ½	35 -5½	-
128. Mikuláš Rejskej	11	0	-
129. Jíra Mydlář	8 -1	0	-
130. Mojžíš Žid	9	0	-
131. Jíra Písařů	22	12½	-
132. Frydrych Svitavský	9½	0	-
133. Bartoš z jámy	8 -6½	3	-
134. Anyžka Krkanka	18½	25½	-
135. Jakub Valentů	34 -2½	23½	-
136. Jan Halda	11 -6½	14½	-
137. Václav Houdek	9	0	-
138. Jakub Pražák	9	0	-
139. Štěpán Tůmů	19	10	-
140. Kašpar Kuchynka	21 - ½	8½	-
141. Vávra Spěváček	7 -5½	0	-
z pekařův	1½- 7	1½- 7	-
z slanařův	1 - 0	1 - 0	-
rychtář z louky	3	3	-
celkem úroků	43 -18 -1	37 -19 -1	-

- též o sv. Jakubě ženného konšelé vybírají jednou v rok od sousedů, kteréhož se stále platí 17 kop 20gr 2¼d.č.

- v témž městě mají pivovary, v kterýchž kdež kteří sousedé pivo vaří z velkého města, platí z půl varu 1½ gr.čes. a z malého města z půl varu jeden tejdén 8½ den.čes. a druhý 8 den.čes. a takovej plat platí každého čtvrt léta podle listu přiznávacího a se odvozuje na zámek

- v témž městě jest krámů masných řeznických 26, z kterýchž řezníci, kdož drží, z jednoho nájmu platí při středopostí ročně po 50 gr.

- na podruzích schází se ženného 1½ kopy, někdy víc neb míň, jak kdy mnoho při tom městě jest.

- též v tom městě sou Židé, při každém ouroce, buď osedlí neb neosedlí, který by ženatý byli, sou povinni dávat z handlův po 30 gr.čes.

VES KLEŠICE

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	be- ^d) ran.	va- ^e) jec	pz.
1. Jan Hora	1½-10	1½-10			-
2. Martin	1-25	1-25	1	30	-
3. Jirásek	1-12½	1-12½			-
4. Jan Holinka	30	30			-
5. Ondra Polák	30	1-10			-
6. Manda Hrstkova	1-8	1-8			-
7. Adam Holinků	-29	29			-
8. Vaněk Holinků	1½-6½	1½-6½		24	-
9. Vaněk Kovaříků	54	55			-
10. Manda vdova	15	15			-
11. Petr Krása	8	53			-
12. Jira Mlynář	1½-10	2-29½	1	24	-
13. Zvta	17-2	17-2			-
14. Jan Šafářů	3½-20	4-7	1		-
15. Jakub Rejdovný	6	6			-
16. Martin Mlynář	45	45			-
17. Jan Smíšků	1-0	1-0			-
18. Jan Kovaříků	30	30			-
19. Jan Slezák	15	15			-
celkem	18-11-2	20-43-5½	3	78	-

VES CHOTĚNICE

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	sl.f)	pz.
1. Martin Mrdavýho	37	1½-9½	4	-
2. Krčmář	20	20		-
3. Jira Havelka	2	12	1	-
4. Vaněk Ličko	14½	37½-1	1	-

(pokračování)

(pokračování)

5. Pavel Brož	48	2-10½	4	-
6. Jira Novák	1-18	1-42-2	5	-
7. Maček	1-22	2-2-4	4	-
8. Vaněk Tůmů	1-25	3-24	7	-
sousedé z obce	1-22	1-22		-
celkem	7-28½	13-35½	26	-

VES RADLÍN

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	rob.g) žen	pz.
1. Jan Jansa	50	1-51	3	-
2. Novosad	31	1-16-4	3	-
3. Jan Železo	34	56		-
4. sirotci Machovi	44	54½		-
sousedé z obce	0	18		-
celkem	2-39	5-16-½	6	-

VES ZDECHOVIČKY

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Jan Lab	1-4	2-5½	-
2. Jan Jirů	28	40-2	-
3. Adam Novosad	1-0	1-47	-
4. Jan Kopecký	40	1-14	-
5. Jan Krupka	10	21	-
6. Mikuláš	13	46	-
7. Kašpar	12	27-2	-
sousedé z obce	0	32	-
celkem	3-47	7-53-½	-

VES OUHERČICE

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	rob. žen	pz.
1. Matěj Materna	46	1-21		-
2. Petr Jarmara	53	1-7-5		-
3. Diviš	59	1-41	3	-
4. Havel	31	1-15		-
5. Jindra	27	59-2		-
6. Švacháček	24	29		-
7. Jan Novák	28	41-1	3	-
sousedé z obce	0	46		-
celkem	4-29	8-50-1	6	-

VES DOLANY

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Bartoň	20	35%	-
2. Slivák	35	35	-
3. Jíra Mlynář	1½- 0	1½- 0	-
celkem	2 -25	2 -40%	-

VES, DLUBINĚ

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Mlynář	31	1 -48%	-
2. Mikuláš	11½	11½	-
3. Petr Žižka	12	27	-
4. Loskot	12	18	-
sousedé z obce	0	24%	-
celkem	1 - 6%	3 - 9%	-

VES NEROZHOVÍČKY

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Petr Pivec	40	1 - 1	-
2. Zych Zvguda	20	39 -5%	-
3. Jíra Strnádek	20	21	-
4. Jíra Hlavatý	12	12	-
5. Mach	30	30	-
6. Jan Morávek	20	21	-
celkem	2 -22	3 - 4½-2	-

VES KOSTELEČ

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	rob. žen.	pz.
1. Jan Samek	38	1- 25	2	-
2. Jan Havličků	30%	1 -20 -2	1	-
3. Jan Vřava	37	42%	1	-
4. Jíra Čapek	35	58	½	-
5. Zych Tvarůžek	27	31 -4	1	-
6. Jíra Vocásek	25%	1 -33	1	-
7. Rafael Manhal	19	1 - 4	1	-
8. Urban Krčmář	19	42	-	-
9. Jan Mlynář	40	1 -52	1	-
10. Jan Semper	10	21	-	-

(pokračování)

(pokračování)

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	rob. žen.	pz.
11. Jíra Mládků	40	54	-	-
12. Matěj Svec	25	33	1	-
13. Morávek	13	25 -2	-	-
14. Vařečka	8	44 -5	-	-
15. Petr Balík	11	31½	1	-
16. Vávra Kočků	18	49	-	-
17. Jan Kučera	22½	1 -12%	-	-
18. Jan Mrkšů	21	51 -5%	1	-
19. Jan Koček	40	1 - 3	1	-
20. Jíra Starej	9	34%	-	-
21. Jíra Kulhánek	18	33	-	-
22. Bartoň Pilař	10	10	-	-
sousedé z obce	0	1 -10	-	-
celkem	8 -32	20 - 1 -4%	13%	-

- v té vsi jest poddací kostelní

VES NAČEŠICE

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	rob. žen.	pz.
1. Bartoň	50	57%	-	-
2. Jan Krčmář	14	24	-	-
3. Martin Šaškův	20	46	-	-
4. Vašek Starýho	2 - 0	2 -22%	-	-
5. Pavelka	12	28%	-	-
6. Jan Bartoňův syn	1 - 8	1 - 8	3	-
7. Jan Ryšánek	20	27%	-	-
8. Jan Jonák	28	39	-	-
9. Jan Vrabec	52	57	-	-
10. Bartoňův syn	34	34	-	-
11. Jan Zaul	40	42%	3	-
12. Dušek	1 - 1	1 -19	-	-
13. Martin Marhule	35	42 -2	-	-
14. Jíra Ovčák	18	25%	-	-
sousedé z obce	0	22	-	-
celkem	9 -32	12 -15 -2	6	-

VES VLASTĚJOV

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Marta Šafařka	14	20 -2	-
2. Kateřina Novačka	20	20	-
3. Adam Jiřičků	14	14	-
celkem	48	54 -2	-

při té vsi^{h)} sou dva dvory, z kterýchž se nájmem do roka přijímá o sv.Havle 25 kop gr.čes.

VES LICOMĚLICE (část vsi)

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Martin Patka	40	1 -42	-
2. Jan Tesař	40	56	-
3. Vaněk Holub	32½	36½	-
4. Vondra Šafář	30	30	-
5. Šimon Štěchů	15	47	-
6. Jíra Zyta	0	40	-
celkem	2 -37½	5 -11½	-

VES RAŠKOVICE (část vsi, nebo označováno jako celá ves Dolní Raškovice)

usedlost a jméno majitele	sv.jiřský kop-gr.-den.	sv.havelský kop-gr.-den.	pz.
1. Václav Dvořák	39	39	-
2. Barva	10	10	-
3. Jíra Rezek	16½-1	20 -6½	-
4. Alžběta Krčmářka	15	25½	-
5. Tomáš Tomášek	16½	30 -5½	-
6. Matouš Bobyško	6½	6½	-
7. Stupka	9	9	-
8. Havel Novotný	16½	29½	-
Jíra ze Stojícího	0	10	7)
sousedé z obce	0	18	-
celkem	2 - 9 -1	3 -24 -2½	-

(textové a ediční poznámky viz níže na závěr edice urbáře)

"... Tuto se poznamenávají lesové na panství městeckém, kde který jest a kteří hajní jich hlídají mají a co z kterého se každého roku utržiti bude moci ..."

lesy	hájí je	roční výnos (kop gr.č.)
1. u Chotěnic, řeč. "u dubu"	2 hajní z Chotěnic	40 k
2. u Uherčic, řeč. "na Rozpaku"	2 hajní z Uherčic	80 k
3. u Kostelce	2 hajní z Kostelce	35 k
4. u Načešic	2 hajní z Načešic	4 k

"... Tuto se poznamenávají rybníci na panství městeckém, a nejprve rybníci násadní, do kterých se plod na dvě letě na ryby sází na témž panství:

1. Klešický	150 kop ^{J)}
2. Spodní Klešický	30 kop
3. Nový u města	70 kop

Rybníci plodoví na vejťah sazení:

4. Dlubinský	30 kop	20. Nekřtínek	10 kop
5. Spodní u Dolan	12 kop	21. Rohlík	10 kop
6. Rozpakov	12 kop	22. Jakubcovský	25 kop
7. Zdechovský	12 kop	23. Žernětinský	12 kop
8. Kostecký	16 kop	24. Matoušovský vrchní	18 kop
9. Mlačický	40 kop	25. " prostřední	16 kop
10. Spodní u nového dvoru	18 kop	26. " spodní	10 kop
11. Prostřední " "	15 kop	27. Návesní Načešický	30 kop
12. Vrchní " "	15 kop	28. Maršovský vrchní	20 kop
13. Vlastějovský	12 kop	29. " spodní	10 kop
14. Durásek	12 kop	30. Dubinský	15 kop
15. Jedlinka	10 kop	31. Podvorský	15 kop
16. Brodec	10 kop	32. Návesní Raškovský	30 kop
17. Pařízek	8 kop	33. Nákelský	25 kop
18. Dubecký	18 kop	34. Třtinák	25 kop
19. Matoušovský na silnici	13 kop	35. Kozlovský	18 kop

Rybníci plodoví na tření sazení

36. Bačelovský nad Chotěnicí	20 kusů
37. rybník na podolský vodě	6 kusů
38. Samek	6 kusů
39. Chvrnětinský	20 kusů
40. Nový nad pilou	10 kusů

DVŮR KLEŠICKÉJ

- při tom dvoře jest popluží, které se osívá a chovají se pro rozdělení a vosetí toho popluží klisny čtvery a vosívá se na ozim:

žita	100 korců
pšenice	150 korců
ječmena zjara se vosívá	30 korců
ovsa	20 korců
hrachu	18 korců
semenice	6 korců

- v tom dvoře se chová krav dojných 20

- k témž dvoru jest luk nemálo, s kterých se seno pro klisny, krávy a jiné dobytky sklízují a dvorskými klisnami se svážeji

- při témž dvoře jest zahrada, na kteréž se k vaření, jako mrkev, zelí, cibuli i jiné potraviny pro čeládku seji - krom dvora sou také pastviště, na kterých se klisny, hřibata, krávy i jiní dobytkové i jalovice pasou

poznámky textové:

- svatojiříský úrok (půlroční peněžní feudální renta, splatná ke dni sv.Jiří, tj.23.dubna) uvedena v kopách-grořích-denárech českých (platí pro oba úroky)
- svatohavelský úrok (půlroční peněžní feudální renta, splatná ke dni sv.Havla, tj.16.října)
- ediční poznámky viz níže
- "beranec o sv.Jiří" - zbytek staré naturální renty, vyskytující se pouze v této vesnici, v součtu celkové feudální renty z této vsi je uvedena přímo její reluce - 3 berance po 15 gr.čes. = 45 gr.čes.
- úročná vejce - naturální renta (počet kusů vajec ročně)
- úročná slepice - naturální renta (počet kusů slepic ročně)
- roboty ženná - robotní renta, původně v době žní (počet dní běžné "pěší" roboty bez potahu ročně)
- v urbáři je uvedeno, jako by šlo o dva dvory ve vsi Vlastějově, přitom se jednalo o jeden dvůr ve Vlastějově (Vlastějovský) a jeden u Heřmanova Městce (Nový), blíže viz průvodní text, pozn.č.8
- výše násady v kopách kaprů (kopa = 60 kusů)

poznámky ediční:

- průvodní přijetí "Pišil" nřežováno a tístéz písařem a inkoustem opraveno na "Šichů"
- u úroktů je připsáno, že jde o plat "z rolí a z vinice"
- průvodní jméno držitele usedlosti "Vaníček" nřežováno a opraveno na "Jan Anděl"
- u jména držitele uvedeno, že jde o rentu "z domu i z zahrady od Havla Plácala koupené"
- u jména hospodáře připsán křížek, zřejmě zeměl v době sestavování urbáře či krátce před tím
- přijetí psáno "Rozkvic"
- Stojice, ves na sousedním gerstorfském statku Svojšíce (tj. raškovický pozemek užíval pod platen poddaný ze sousedního panství)

CELKOVÉ PŘÍSLUŠENSTVÍ A VÝNOS PANSTVÍ HEŘMANŮV MĚSTEC K ROKU 1572

	počet osedlých	stálý plat ročně kop-gr.-den	běžný plat ročně oca kop-gr.-den	úročná vejce (ks)	úročná slepice (ks)	roboty ženná (dny)
1. Heřmanův Městec, městečko	141	97 -58 -1	44-40			
2. Klešice ves celá	19	39 -40 - $\frac{1}{2}$		78		
3. Chotěnice ves celá	8	21 - 4			26	
4. Radlín ves celá	4	7--55 - $\frac{1}{2}$				6
5. Zdechovičky ves celá	7	11 -40 - $\frac{1}{2}$				
6. Ouhertice ves celá	7	13 -19 -1 $\frac{1}{2}$				6
7. Dolany ves celá	3	5 - 5 $\frac{1}{2}$				
8. Dlubín ves celá	4	4 -16				
9. Nerozhovičky ves celá	6	5 -26 $\frac{1}{2}$ -2				
10. Kostelec ves celá	22	28 -33 -4 $\frac{1}{2}$			13 $\frac{1}{2}$	
11. Načešice ves celá	14	21 -47 -2			6	
12. Vlastějov ves celá	3	1 -42 -2				
13. Licoměřice část vsi	6	7 -49				
14. Raškovice část vsi	8	5 -33 $\frac{1}{2}$				
nájem 2 poplužních dvorů poplužní dvůr v Klešicích poddaci kostelní v Kotelci lesy (4 lesní celky) rybníky (celkem 140)			25 - 0 neuv. neuv. 159 - 0 neuv.			
celkem	252	271-50 $\frac{1}{2}$ -1	228 -40 ^(*)	78	26	31 $\frac{1}{2}$

(*) v celkové součtu nebrány v úvahu podací kostelní, výnosy dvora, rybníků a příjmy z těch položek, které urbář vůbec neuváděl (ve městě pivovar, dvůr aj.)